

Variatie en verandering in Friese vocaalbreking

Cesko C. Voeten¹²

¹ Universiteit van Amsterdam, Amsterdam Center for Language and Communication

² Fryske Akademy

Een klassieke en nog altijd onbegrepen variabele in het Fries is *breking* (Tiersma 1978), waarbij *ingliding* middenvocalen veranderen in stijgende diftongen (zodoende alterneert een woord als *stien* [stiən] “steen” met *stienen* [stjinə] “stenen”). De precieze condities waarin breking wel en niet optreedt zijn synchroon opaak; er zijn weliswaar uitvoerige descriptief adequate beschrijvingen (bijv. Van der Meer 1985), maar die zijn synchroon weinig plausibel (door bijv. veelvuldig gebruik van uiterst specifieke woordklassen waar geen externe synchrone evidentie voor is). Het hedendaagse begrip van breking gaat dan ook uit van synchrone *listing*, d.w.z. sprekers leren “simpelweg” van alle individuele woorden in het lexicon of zij wel of niet breken. O.a. als gevolg van (Arndt-Lappe & Ernestus 2020) de daaruitvolgende hoge synchrone psycholinguïstische belasting van breking (Arndt-Lappe & Ernestus 2020), is breking momenteel aan variatie én verandering onderhevig (cf. het zeer vergelijkbare fenomeen van lexicaal geconditioneerde split-[æ] in verscheidene Amerikaanse steden, die die conditionering nu aan het vereenvoudigen zijn naar een eenvoudige fonologische contextregel; Sneller 2018). De precieze vorm van deze variatie en verandering is echter sinds 1985 (De Graaf) niet fonetisch gemeten. In het NWO-project ‘The processing of language change – the case of Frisian vowel breaking’ wordt de hedendaagse fonetiek van breking onderzocht, én de psycholinguïstische verwerking daarvan. Hiertoe wordt begonnen met fonetische studie naar het Boarnsterhim-corpus van twee generaties van gesproken Fries, dat handmatig zal worden opgelijnd. Daarna wordt een attitude-experiment uitgevoerd naar de evaluatie van breking, en een MMN-experiment naar de cognitieve verwerking ervan.

Referenties

- de Graaf, T. (1985). Phonetic aspects of the Frisian vowel system. *North-Western European language evolution* 5(1), 23-40.
- Arndt-Lappe, S., & Ernestus, M. (2020). Morpho-phonological alternations: The role of lexical storage. In V. Pirrelli, I. Plag, & W. U. Dressler (Eds.), *Trends in Linguistics: Studies and Monographs: Vol. 337. Word knowledge and word usage: A cross-disciplinary guide to the mental lexicon* (pp. 191-227). Mouton de Gruyter.
- van der Meer, G. (1985). *Frisian breaking: Aspects of the origin and development of a sound change*. PhD dissertation, Rijksuniversiteit Groningen.
- Sneller, B. (2018). *Mechanisms of phonological change*. PhD dissertation, University of Pennsylvania.
- Tiersma, P. M. (1978). Bidirectional leveling as evidence for relational rules. *Lingua* 45, 65-77.
- Tiersma, P. M. (1979). Breaking in West Frisian: a historical and synchronic approach. *Utrecht Working papers in Linguistics* 8, 1-41.
- Tiersma, P. M. (1979). Aspects of the phonology of Frisian based on the language of Grou. *Meidielingen fan de stúdzjerjochting Frysk oan de Frije Universiteit yn Amsterdam* 4.
- Tiersma, P. M. (1980). *The lexicon in phonological theory*. PhD dissertation, Indiana University.
- Tiersma, P. M. (1982). Local and general markedness. *Language* 58, 832-849.
- Tiersma, P. M. (1983). The nature of phonological representation: evidence from breaking in Frisian. *Journal of Linguistics* 19, 59-78.